

Odjeljenje za istoriju međunarodnog radničkog pokreta i razvoja socijalističke misli Instituta za izučavanje radničkog pokreta u Beogradu (sada Institut za savremenu istoriju) pokrenulo je 1964. godine publikaciju *Prilozi za istoriju socijalizma*. Pokrećući ovaj časopis, redakcija se, prije svega, rukovodila potrebom svestranijeg i dubljeg poznavanja prošlosti socijalističkog pokreta i borbe za socijalizam u nacionalnim i međunarodnim okvirima, bez čega je nemoguće razumijevanje i usmjerenje savremenih društvenih kretanja i sagledavanje tendencija i puteva daljeg razvika. Imajući u vidu činjenicu da većina istorijskih časopisa u našoj zemlji tretira uglavnom problematiku iz istorije naših naroda, redakcija *Priloga*, da bi popunila ovu prazninu, ukazala je na neophodnost izučavanja istorije Prve, Druge i Treće internacionale, njihove uloge i značaja u borbi progresivnih snaga u svijetu i kod nas, uloge i djelatnosti međunarodnih sindikalnih i drugih organizacija, geneze socijalističkih ideja i pravaca itd.

Do sada je, zaključno sa 1969. godinom, izišlo ukupno 6 brojeva ove značajne istorijske publikacije. Najnoviji broj koji prikazujemo i koji po svojoj obimnosti, raznovrsnosti problematike i kvalitetu priloga spada u red najuspješnijih donosi tekstove u sljedećim rubrikama: Rasprave i članci, Iz istorije socijalizma, Dokumenti i građa, Polemika, Informacije, Naučni skupovi, Kritike i prikazi, Hronologija i Bibliografija.

U prvom dijelu časopisa (rubrika Rasprave i članci) objavljeni su radovi Pere Morače: *O osnovnim pretpostavkama državotvornih odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a*; dra Dušana Živkovića: *Neke osobnosti u razvoju prvih NOO u 1941.* i dra Branka Petranovića: *Promene u društveno-ekonomskoj strukturi u Jugoslaviji u toku NOB*. Polazeći od konstatacije da korijeni društvenih promjena koje su bile izražene istorijskim odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a, sežu u stoljeća prethodnog razvika jugoslovenskih naroda, Pero Morača je u prvom dijelu svoga članka prikazao proces okupljanja demokratskih snaga zemlje oko KPJ i evoluciju njenog koncepta narodne revolucije.

U većem dijelu članaka autor je ukazao na dalekosežne oslobodilačke i revolucionarne ciljeve onužane borbe protiv okupatora i njegovih domaćih saradnika. Članak Pere Morače predstavlja kratak sažetak nekoliko njegovih ranije objavljenih radova.

U svojoj raspravi dr Dušan Živković polazi od Majskog savjetovanja CK KPJ u Zagrebu 1941. godine, na kojem je izraženo uvjerenje da predstojeća borba neće biti samo borba protiv okupatora nego istovremeno i borba za nacionalno i socijalno oslobodenje. Koristeći se do sada objavljenim radovima o ustanku naših naroda 1941, autor je izložio kratku analizu ustanka i izgradnje prvih organa vlasti u pojedinim regionima Jugoslavije. On je ukazao na karakteristične crte razvika narodne vlasti u Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sloveniji i Makedoniji.

Članak dra Branka Petranovića je, u stvari, njegovo saopštenje na međunarodnom skupu »Jugoslavija u drugom svjetskom ratu«, koji je održan u Ohridu 3. i 4. septembra 1969. godine.

Upozorivši na činjenicu da su, u poređenju sa promjenama u sistemu vlasti, ekonomske transformacije u toku NOB-e daleko manje izučavane, Petranović se ukratko osvrnuo na dosadašnje radove iz te oblasti i teškoće koje se javljaju pri

izučavanju ove problematike. U članku koji je rezultat višegodišnjeg istraživanja ove problematike autor je iznio svoje mišljenje o promjenama u društveno-ekonomskoj strukturi Jugoslavije u toku NOB-e, zaključivši izlaganje sa nacionalizacijom 1946. godine.

Rubrika Iz istorije socijalizma, koja zauzima najviše prostora (od 73. do 305. strane) donosi sljedeće radove: Karl Oberman: *O ulozi Komunističkog dopisnog komiteta i njegovih odluka 1846*; Dragić Kačarević: *Svetozar Marković prevodilac našeg prvog prevoda Marksovog dela Gradanski rat u Francuskoj*; Stojan Kesić: *Neke akcije međunarodnog radničkog pokreta i njihov odjek u radničkim pokretima Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine*; dr Marjan Britovšek: *Lenjin u borbi za Treću internacionalu u toku prvog svetskog rata*; Arnold Rojzberg: *Lenjinov put kroz Nemačku 1917*; dr Novica Vojinović: *Ustavno-pravno konstituisanje sovjetske države i Jaroslav Opat: Osnovne etape i glavni problemi razvitka Čehoslovačke posle drugog svetskog rata.*

Članak Karla Obermana u prevodu Olge Kostrešević upoznaje nas sa aktivnošću Karla Marksa i Fridriha Engelsa početkom 1846. godine, kada su oni, u saradnji sa Belgijancem Filipom Žigoom, osnovali u Briselu Komunistički dopisni komitet. Autor je istakao ulogu Komunističkog dopisnog komiteta u obračunu sa raznim filozofskim shvatanjima i u borbi za afirmaciju prvih osnova naučne teorije komunizma među njemačkim radništvom i inteligencijom.

Dragić Kačarević je utvrdio da je prevod Marksovog djela *Gradanski rat u Francuskoj*, koji je izašao u beogradskom *Radniku* od 13. (25) jula do 2. (14) septembra 1871, ne uzimajući u obzir listove u kojima su se pojavili samo izvodi ovog značajnog djela, treći prevod uopšte u svijetu. Iako ne raspolaze direktnim dokazima, autor smatra da je Marksov *Gradanski rat u Francuskoj* na srpski jezik prvi preveo Svetozar Marković ili da je on, u svakom slučaju, koautor toga prevoda.

U svom prilogu izučavanja internacionalističkih veza jugoslovenskog radničkog pokreta 1909—1910. godine Stojan Kesić je na nekoliko najznačajnijih primjera (antiratna akcija španskog proletarijata 1909, generalni štrajk u Švedskoj 1910. i štrajk francuskih željezničara iste godine) pokazao kakav su odjek navedeni događaji imali u radničkim pokretima Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine.

U ovom broju *Priloga* objavljen je veoma zapažen rad Marjana Britovšeka u kojem je, na osnovu bogate i originalne građe, prikazan proces nastanka i priznavanje Lenjinove revolucionarne koncepcije povodom imperijalističkog rata, kao i njegovu borbu za Treću internacionalu. U nekoliko poglavlja ovog opširnog članka autor je iznio stanovište Međunarodnog socijalističkog biroa u trenutku izbivanja rata, nastanak i formiranje Lenjinove taktičke revolucionarne koncepcije, okupljanje boljševika na revolucionarnim taktičkim osnovama, aktivnost Lenjina i lijevih internacionalista na međunarodnim socijalističkim susretima i Lenjinove revolucionarne koncepte na međunarodnim konferencijama žena socijalista i socijalističke omladine.

U svom članku dr Novica Vojinović je ukazao u najkraćim crtama na neke pravne akte koji su prethodili donošenju Ustava Ruske Socijalističke Federativne Sovjetske Republike, koji je donesen na Petom kongresu sovjeta 10. jula 1918. godine. Nakon detaljne analize boljševičkog ustava, odnosno ustavne koncepcije i projekta Boljševičke partije, autor je u zaključnim ocjenama dao svoje mišljenje o istorijskom značaju Ustava prve socijalističke države u svijetu.

Na kraju ove rubrike nalazi se zanimljiv članak Jaroslava Opata o problemima poslijeratnog razvitka Čehoslovačke. Označivši 1945, 1948. i 1968. godinu kao prelomne u najnovijoj istoriji Čehoslovačke, autor je pokušao objasniti njen poslijeratni razvitak u okvirima tri osnovne etape: 1945—1948, 1948—1968. i od početka 1968. do ulaska trupa zemalja Varšavskog ugovora u Čehoslovačku, avgusta iste godine.

U rubrici Dokumenti i građa zapaženi su radovi Vladana Pantića (*Prvi svemački kongres radničkih i vojničkih veća Nemačke*), Tome Milenkovića (*Nekoliko dokumenata o delatnosti jugoslovenskih internacionalista u Mađarskoj Sovjetskoj Republici 1919. godine*) i Nikole Popovića (*Poreklo Alekse Dundića*).

U rubrikama koje se bave naučnom kritikom (Polemika, Naučni skupovi, Kritike i Prilozi) objavljeno je više osvrta na značajnije naučne skupove i prikaze najnovijih izdanja knjiga i časopisa u kojima se tretira problematika iz istorije međunarodnog i jugoslovenskog radničkog pokreta.

Objavljuvanjem Hronologije najvažnijih događaja društvenopolitičkog razvitka socijalističke Jugoslavije (1943—1968) autori Branislav Ilić i Vojislav Čirković su,

ikako i sami ističu, prije svega željeli da na taj način obilježe značajan jubilej u razvitku jugoslovenskih naroda — 25 godina postojanja socijalističke Jugoslavije. Zbog toga oni i počinju sa datumom održavanja Drugog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu 29—30. novembra 1943. godine. Hronologija je uglavnom zasnovana na već objavljenim hronologijama za ovaj period, ali je jednim dijelom i rezultat istraživačkog rada.

Na kraju ovog veoma sadržajnog broja *Priloga za istoriju socijalizma* Milan Vesović je dao bibliografiju knjiga o radničkom pokretu u Jugoslaviji izdatih u toku 1967. godine.

Ibrahim KARABEGOVIĆ